

Zbornik
Instituta za kriminološka i
sociološka istraživanja
2013 / Vol. XXXII / 2 / 233-256

Originalni naučni rad
UDK: 349.6(497.11) ;
502.14(497.11)

EKOLOŠKO KAZNENO PRAVO I ZAKONODAVSTVO, OSNOVI, STVARNOST I MOGUĆNOSTI*

Vladan Joldžić*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

U ovom radu autor obrađuje osnove i puteve formiranja i razvoja Ekološkog prava, uz jasno naglašavanje potrebe svake države da izgradi preciznu sistematiku Ekološkog prava, istovremeno i Ekološkog kaznenog prava, uz puno poštovanje činjenice da jedan broj država poseduje krivično i prekršajno a druge krivično, zakonodavstvo privrednih prestupa i prekršajno.

KLJUČNE REČI: Ekološko kazneno pravo / ustavni osnovi / ekološko krivično pravo / pravo ekoloških privrednih prestupa / ekološko prekršajno pravo

UVOD

Ovaj rad predstavlja pokušaj da se u okviru jednog članka sumiraju rezultati višegodišnjih istraživačkih napora na uspostavljanju po inherentnoj logici novog a složenog mozaika Ekološkog kaznenog prava, kao i elementa neophodnih za formiranje odgovarajućih elementa ekološkog zakonodavstva. Njegovi koreni sežu u osamdesete godine dvadesetog veka i otpočinjanja autorovog rada na formiranju i izučavanju ekološkog kriminaliteta. Već tadašnji naš krivičarski i kriminološki pristup ukazao nam je na neophodnost dubljeg pristupa materiji kroz tri faze rada:

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

* E-mail: vladanj@eunet.rs

izučavanje neophodnih istorijsko pravnih elemenata njenog poimanja, potom na teorijskom planu, da bi po tom osnovu bio moguć i praktički, iskazan pre svega radom na formiranju elemenata precizno objektno usmerenog zakonodavstva.

ISTORIJAT I LOGIKA FORMIRANJA I IZGRADNJE KAZNENOG PRAVA I ZAKONODAVSTAVA

Ulazeći u složenu materiju Ekološkog kaznenog prava i zakonodavstava, a posebno Ekološkog kaznenog zakonodavstva Republike Srbije, kao adekvatnog primera za konkretizaciju istraživačkih napora, na samom startu smo čitaocu dužni da ukratko pružimo prethodne, uvodne, elemente, početna objašnjenja koja se odnose na samo kazneno pravo uopšte kakvo danas poznajemo, istorijat, logiku ali i sistematiku njegove izgradnje, da bi potom prešli na obrazlaganje sada bitnih, šta više nezaobliaznih, ustavnih osnova formiranja i razvoja Ekološkog kaznenog prava i zakonodavstava.

Kazneno pravo uopšte, a pre svega kazneno zakonodavstvo, tvorevina je dugog istorijskog razvoja. Nastalo je i razvijalo se isključivo kao odgovor na specifično iskazane potrebe konkretnih država, u početku robovlasničkih, ali i potonjih feudalnih. Uistinu kroz donošenje zakona kojima su već na samom početku formiranja i razvoja država, prema potrebama vladajućih struktura, inkriminisana i sankcionisana sve brojnija dela. Formirano je ono što se logikom i jezikom ali tek savremenog kaznenog prava naziva "Poseban deo Kaznenog prava i zakonodavstava". Sam takozvani "Opšti deo", koji bi se bavio pitanjima formiranja i izučavanja principa Kaznenog prava, nije ni postojao sve do francuske buržoarske revolucije i stvaranja moderene države. Ovaj proces društveno-državnog razvoja, upravo polazeći od sve snažnije iskazanih potreba, iznedrio je i korene savremenog kaznenog prava. Ekipa francuskih pravnika, prvi put u istoriji, došla je do ideje: formiranja zasebne celine unutar koje bi se posebno obrađivala i regulisala pitanja principa kaznenog prava, kao i izdvajanja i posebnog sistematizovanja normi koje se tiču samog propisivanja delikata i kazni.

Reč je o formiranju Kaznenog zakonika iz 1791. godine¹. Ova intelektualna (naučna) a istovremeno zakonska tvorevina veoma je brzo zamenjena još

¹ CODE PÉNAL Du 25 septembre – 6 octobre 1791, via http://ledroitcriminel.free.fr/la_legislation_criminelle/anciens_textes/code_penal_25_09_1791.htm.

složenijom: "Napoleonovim kaznenim zakonikom²". Podela kaznenog prava na Opšti deo kaznenog prava i Poseban deo kaznenog prava je zaživela. Od tog momenta sam Opšti deo izučava i reguliše principe i pravila kaznene odgovornosti građana³, kao i opšta pravila koja se tiču podložnosti kaznama. Drugim rečima, pojavom Opšteg dela kaznenog prava: formirana je mogućnost određenja i sistematizovanja principa kaznene odgovornosti, ali su takođe i sistematizovana i uopštena pravila o uslovima i osnovama kažnjivosti.

U savremenom Kaznenom pravu, polazeći od pravila formiranih unutar Opšteg dela, unutar Posebnog dela kaznenog zakonodavstva inkriminišu se i sankcionišu ona ponašanja subjekata koja su u konkretnom društvu-državi neželjena, zato od zakonodavaca i podvrgnuta preciznom definisanju kao i određivanju vrste i raspona kazni za svaki propisani delikt. Otuda i najčešće određenje imena zakonicima koji ih propisuju: Penal Code (npr. Penal Code of the USA), odnosno Code pénal (npr. francuski Krivični zakonik, kako iz 1810. tako i 1994.g.). Drugim rečima: Kazneni zakonik.

Valja naglasiti kako je upravo francuski Code pénal iz 1810. godine, praktično prvi u istoriji, u okviru jedne celine, izvršio formiranje delikata po vrstama, izvršivši diferencijaciju kažnjivih dela po kategorijama polazeći od njihove težine, razlikujući ih kao: zločine (crimes), prestupe (delictes), ali i tzv. istupe, odnosno kako ih još zovemo: prekršaje (contravention⁴). Vreme je pokazalo da samo formiranje kaznenih zakonika i klasifikovanje svih delikata po vrstama unutar istih nije praktično ali ni dovoljno. Pojavljuje se sve izraženija potreba zakonskog izdvajanja u posebnu celinu te što preciznijeg inkriminisanja i sankcionisanja prekršaja kao lakše vrste delikata.

Prekršaji, koji su inače u vremenu Rima bili posebno izdvojena vrsta delikata, posmatrana kao tzv. "administrativni delikti" to ponovo postaju. Počinju da se posmatraju kao "kršenje javnog poretka, ili propisa o ekonomskom i finansijskom poslovanju, utvrđeno zakonom ili drugim propisom, za koje su određena obilježja i za koje su propisane sankcije"(Mujakić, 2007). Dolazi do masovnog formiranja prekršajnih zakona unutar država Evrope, procesa koji i sada traje i pruža rezultate njihove neprestane modernizacije. Ipak, iako se prekršajno pravo već duže vreme razvija kao celovita pravno logička i

² Vidi bliže: CODE PÉNAL DE 1810, poznat i kao: Code pénal napoléonien.

Sa: http://ledroitcriminel.free.fr/la_legislation_criminelle/anciens_textes/code_penal_de_1810.htm.

³ A u aktuelnom vremenu unutar mnogih država istovremeno i kaznene odgovornosti pravnih lica.

⁴ Poznati i kao: *misdemeanour*.

legislativna tvorevina, na bazi zakona o prekršajima, ono, oslanjajući se samo na njih, ne može da reši sve probleme.

Stvarnost formira sve brojnije a međusobno i u sve većoj meri različite probleme i iz njih proistekle odnose koji zahtevaju izgradnju i drugih elemenata mozaika zakona ali i pratećih im podzakonskih akata (blanketa). Drugim rečima, protok vremena doveo je do procesa neprekidnog formiranja i iskazivanja sve različitijih odnosa, potreba njihove regulacije ali i kazneno pravne zaštite.

BUĐENJE IDEJE O OSNOVIMA I PUTEVIMA RADA NA PROBLEMATICI EKOLOŠKOG PRAVA I ZAKONODAVSTVA

Već tokom osamdesetih godina, suočili smo se sa prethodno ali i tada masovno iskazanim shvatanjima o potrebi započinjanja rada na teorijskim i praktičkim pitanjima pravne zaštite elemenata životne sredine, jasno antropocentrično orijentisanim, ali radovima bez jasnih logičkih i metodoloških koncepcija. Umesto na mogućnost formiranja celovite koncepcije autori su par decenija ukazivali samo na jasno iskazane potrebe, eventualno tek delove mozaika mogućih puteva razvoja. Ovo smo smatrali a i danas smatramo nedovoljnim, otuda i pogrešnim. Iz tog razloga smo postavili sebi pitanja mogućnosti i puteva kompleksnog formiranja kao i celovitog razvoja Ekološkog prava i Ekološkog kaznenog prava. Pre svega kako je i po kom osnovu, u bilo kojoj državi, moguć, u punoj meri kvalitetan, a od izvesnog momenta i legitiman i legalan teorijsko-praktički pristup formiranju i iskazivanju rezultata ove složene materije.

Najnoviji rezultati koji se odnose na istraživanje ustavnih osnova formiranja i razvoja Ekološkog prava, otuda i Ekološkog kaznenog prava, plasirani su unutar knjige Ekološko krivično pravo, međunarodni i ustavni osnovi, stvarnost i mogućnosti (Joldžić & Jovašević, 2012).

Rad autora se još od kraja osamdesetih godina dvadesetog veka gotovo istovremeno (do decembra 1993.g.) odvijao na polju izučavanja malobrojnih a razuđenih krivičnih i kriminoloških elemenata ekološkog kriminaliteta ali i na planu sagledavanja mogućnosti formiranja kao i grupisanja do tada nepostojećih elemenata krivičnog zakonodavstva jasno objektivno diferenciranih te u osnovi namenjenih zaštiti životne sredine i prava čoveka na zdravu životnu sredinu. Ovo je rezultovalo i teorijsko praktičkim pristupom mogućnostima formiranja i plasiranja u stručnu javnost konkretnih zakonskih rešenja budućih čisto ekološki orijentisanih elemenata Krivičnog zakonika na kome smo tada radili (Joldžić, 2007) uz potonji rad na formiranju

i razvoju opšteteorijskih shvatanja mogućnosti sagledavanja sveukupne slike Ekološkog kaznenog prava, upravo na traženje naučne javnosti i državnog aparata Republike Srbije, što je otvorilo i mogućnosti potonjeg izdvojenog, specijalizovanog, rada na Ekološkom krivičnom pravu, Pravu ekoloških privrednih prestupa i Ekološkom prekršajnom pravu.

Pri tom smo, orijentišući svoju pažnju na Ekološko pravo a posebno na Ekološko kazneno pravo kao i zakonodavstvo, svesni da se ne samo u Republici Srbiji već u savremenom svetu, u kome Evropa nije izuzetak, oblici deliktneog postupanja, pa tako i onog koji pogađa životnu sredinu, sve ubrzanije umnožavaju, što zahteva adekvatno kazneno-pravno reagovanje svakog društva-države, ali bazirano na valjanim, relativno trajnim a u najvećoj meri opštim, što znači ustavnim osnovama. Svi ostali preduslovi zavise od njih i moraju biti na njima temeljeni.

USTAVNI OSNOVI RAZVOJA ELEMENATA EKOLOŠKOG PRAVA KAO I EKOLOŠKOG KAZNENOG PRAVA I ZAKONODAVSTAVA

Jedno od osnovnih pravila koje se treba poštovati je da se u izgradnji zakonodavstava njihovi elementi ne formiraju u suprotnosti sa odrednicama važećih ustava. Ovo se odnosi i na sve one elemente od ekološkog značaja. Budući da se pitanje ekoloških izazova stalno usložnjava prisutna je i potreba za neprekidnim rastom elemenata zakonodavstava od ekološkog ili paralelno i ekološkog značaja a na prvom mestu onih koji regulišu društveno i državno poželjno. To, sa druge strane, automatski zahteva i izgradnju njihovih adekvatnih kazneno pravnih garancija. Ustavi savremenog doba, prateći društvene promene i potrebe, moraju da poseduju norme kojima se uspostavljaju prava ljudi na zdravu životnu sredinu, ali i definišu prava pravnih lica na korišćenje elemenata životne sredine, uključujući, gde i kada je to neophodno i moguća ograničenja. primenjivanja.

Odgovor na pitanje šta ustavi uistinu štite a da po prirodi stvari jeste povezano i sa Ekološkim kaznenim pravom i zakonodavstvom, dobija se prolaskom kroz odgovarajuće metodološke faze počevši od prikupljanja sirove građe (ustava evropskih i vanevropskih država), ali i analize koja podrazumeva komparativno-pravnu, pravno-logičku i normativno-hijerarhijsku analizu materijala (Joldžić 2002, Joldžić 2009). Analiza niza najstarijih ali i najnovijih ustava, primera radi Evrope, jasno ukazuje na ustavno uspostavljenu zaštitu ljudskih prava, pri čemu se ustavotvorci često

direktno pozivaju na opšte prihvaćena pravila međunarodnog prava, što pre svega podrazumeva ona ugrađena u Deklaraciju o ljudskim pravima⁵.

Ukoliko obratimo pažnju na originalni tekst Deklaracije iz 1948. godine analiza nam jasno ukazuje da je od značaja već član 1. Deklaracije iz jednostavnog razloga jer jasno kaže da su svi ljudi rođeni jednaki u svojim pravima, a to znači i u pravu na zdravu životnu sredinu, a time, automatski, i u pravu na kazneno-pravnu zaštitu prava na zdravu životnu sredinu.

Uspostavljajući pravo na adekvatnu životnu sredinu, pozivajući se i na elemente Međunarodnog prava, ali i Međunarodnog Ekološkog prava, ustavi ga uistinu ne posmatraju samo kao pravo živih pripadnika ljudske vrste⁶, već kao pravo sadašnjih i budućih generacija. To jasno čine ustavi Nemačke (članom 20a), Norveške [čl. 110b (1)], Poljske [čl. 74. (1)], ali i drugih država⁷. Upravo usvajajući princip ekološko-pravne međugeneracijske jednakosti u pravima i odgovornosti.

Vreme sve češćih i većih ekoloških problema, pri tom masovno a svesno izazvanih od strane fizičkih i pravnih lica, probudilo je i potrebu adekvatnog društvenog reagovanja kroz formiranje i poštovanje sve novijih i složenijih elemenata ustava od jasno i prevashodno ili čak i izričito iskazanog ekološko-pravnog značaja.

Pre svega je jasno da bi se pravo sadašnjih i budućih generacija na zdravu životnu sredinu uistinu zaštitilo svako zakonodavstvo, a ne samo Međunarodno ekološko pravo, mora da definiše: a.) prava, b.) obaveze, otuda i v.) dužnosti, kao i g.) odgovornosti subjekata, fizičkih i pravnih lica, pod jurisdikcijom konkretne države. Pri tom kada govorimo o dužnostima one podrazumevaju ne samo dužnosti ustanova državnog aparata već time, automatski, i njihovih pripadnika. Svaka država u osnovi uspostavlja prava subjekata pod svojom jurisdikcijom upravo bazičnim zakonom zemlje to jest ustavom, pa i kada je reč o pravima koja se odnose na životnu sredinu ili od nje zavise. Samo deklarativno uspostavljanje nije dovoljno. Potrebna je dogradnja ovog ustavnog uspostavljanja prava na zdravu

⁵ Universal Declaration on Human Rights, Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948 (Paris).

⁶ Kako to, primera radi, čine: građansko, nasledno, pravo gradnje, poslovno, saobraćajno i druge već dugo postojeće grane prava.

⁷ Mnogi od njih jednostavno i lakonski propisujući da se poštuju opšteprihvaćena pravila (principi) međunarodnog prava, što automatski znači i *princip ekološko-pravne međugeneracijske jednakosti u pravima i odgovornosti*. Ovo čine, primera radi: Ustav Austrije – članom 9 (st. 1.), Ustav Holandije – članom 90., Ustav Portugalije – članom 8 (st. 1.).

životnu sredinu manjim ili većim brojem normi (takođe ustavnih) koje ovo pojašnjavaju. Na primer, propisivanjem "da je svako dužan da se stara za kvalitet životne sredine i mora biti odgovoran za njenu degradaciju, pri čemu se pravila odgovornosti određuju zakonima"⁸. Da bi se rečeno ostvarivalo ustavi savremenih država pre svega pristupaju garantovanju realizacije fundamentalnih prava. Pitanje je šta to od konkretnog ekološkog značaja štite ustavi ne pružajući samo deklarativnu zaštitu životnoj sredini? Za pružanje odgovora na ovo pitanje možda je najbolji primer sada važeći Ustav Republike Švajcarske iz 1998.g.⁹, posebno njegova Sekcija 4. – Životna sredina i zoniranje, koja je uspostavila članove: 73. - Održivi razvoj 74. - Zaštita životne sredine, 75. – Zoniranje, 76. – Vode, 77. – Šume, 78. – Priroda i kulturno blago, 79. – Ribolov i lov, 80. – Zaštita životinja, 82. – Putni saobraćaj, 84. – Alpski transport, i 86. – Takse za goriva i iz saobraćaja; stav 1. pod (d), upravo članove koji jasno tretiraju dobar deo grupnih objekata što čine mozaik savremenog Ekološkog prava i zakonodavstva, koji mozaik čine i norme što se odnose na: zemljišta¹⁰, rudarenja¹¹, opasne materije¹², saobraćaj¹³, građenja¹⁴, ali, takođe kao i kod Švajcarske, i zaštitu kulturnih dobara¹⁵.

A da li ustavi uspostavljajući osnove i okvire formiranja ekoloških zakonodavstava jasno pominju i obavezu država da formiraju kazneno-

⁸ Ustav Republike Poljske, član 86. Vidi bliže: The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997, as published in *Dziennik Ustaw* No. 78. Izvor: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>.

⁹ Vidi bliže: Switzerland Constitution, Adopted by the Federal Parliament on: 18 Dec 1998, Adopted by Public Referendum on: 18 April 1999, In force since: 1 Jan 2000, Amendment (8 Oct 1999) by public referendum on 12 March 2000, enforcement delayed, cf. enforcement act of 24 Sep 2002, Amendment (15 Dec 2000) by public referendum on 10 June 2001, Amendment (22 June 2001) by public referendum on 2 Dec 2001, Amendment (5 Oct 2001) by public referendum on 3 March 2002, Amendment (4 Oct 2002) by public referendum on 9 Feb 2003, enforcement delayed, cf. enforcement act of 19 June 2003, Amendment (20 June 2003, public initiative) by public referendum on 8 Feb 2004 (ICL Document Status: 20 Jan 2005.).

¹⁰ Vidi, primera radi: Ustav Republike Grčke, članom 24., stavom 4, Ustav Republike Italije, članom 117., stavom 3, Ustav Republike Litvanije, članom 54., stavom 1., Ustav Republike Portugal, članom 66., stavom 2. pod (b), ili pak Ustav Ruske Federacije, članom 72., stavom 1 pod (j).

¹¹ Vidi bliže, primera radi: Ustav Republike Austrije, čl. 10., stav 10.

¹² Primera radi, vidi bliže: Ustav Republike Austrije, čl. 10., stav 6., i Ustav Ruske Federacije, član 72, stav 1 pod (i).

¹³ Primera radi, vidi bliže: Ustav Republike Austrije, čl. 10., stav 9., Ustav Republike Hrvatske, čl. 132., stav 2., i Ustav Kraljevine Švedske, čl. 7., stav 5.

¹⁴ Primera radi, vidi bliže: Ustav Republike Austrije, čl. 10., stav 13., Ustav Kraljevine Španije, član 148., stav 2., i Ustav Kraljevine Švedske, član 7., stav 3.

¹⁵ Vidi bliže: Ustav Republike Italije, član 117., stav 2., pod (s), i stav 3., Ustav Republike Portugal, član 9. pod (e), član 52., Ustav Republike Slovačke, član 44., stavovi 2. i 3., i Ustav Republike Slovenije, član 73.

pravnu zaštitu ekoloških kao i drugih osnovnim zakonima uspostavljenih prava i vrednosti? Da, na prvom mestu jasnim iskazivanjem principa da ignorisanje zakona nikoga ne oslobađa krivične odgovornosti, kako to kristalno jasno kaže Ustav Litvanije (član 7., stav 3.)¹⁶.

LOGIKA I STRUKTURA SAVREMENOG EKOLOŠKOG KAZNENOG PRAVA I ZAKONODAVSTVA: EKOLOŠKA KRIVIČNA DELA

Da bi sve što je uspostavljeno na nivou ustava a izgrađeno na nivou zakona i njihovih pratećih podzakonskih akata, a što reguliše poželjne ekološke odnose neophodne su i složene kazneno-pravne garancije. Neophodan preduslov, pored formiranja ustavnih osnova, jeste definisanje ekoloških delikata uopšte, što znači njihovo ne samo teorijsko već i formalno, u punoj meri praktičko određenje. Takvo koja će pre svega jasno definisati elemente onoga što nazivamo ekološkim kriminalitetom unutar konkretnog društva-države (Joldžić, 1995) Ekološki kriminalitet čine ga, u osnovi: ona krivična dela kojima je bitna karakteristika da primarno inkriminišu i sankcionišu: ugrožavanje (ekološka krivična dela ugrožavanja), ili povredu nekih od osnovnih ekoloških prava ili vrednosti (ekološka krivična dela povrede), a koja su prava i vrednosti u osnovnoj vezi sa konstitutivnim elementom opšteg zaštitnog objekta krivičnog prava, ali istovremeno i opštim objektom Ekološkog prava, a to je pravo čoveka na zdravu životnu sredinu, iz kojeg razloga ih nazivamo pravim krivičnim delima. Možemo da ih nazovemo "prava ekološka krivična dela". Kao takva ona su po najpre locirana unutar poglavlja krivičnih zakonika prevashodno namenjenih zaštiti ekoloških prava i vrednosti (28. poglavlje Krivičnog zakonika SRN, 26. poglavlje Krivičnog zakonika RF, 24. poglavlje Krivičnog zakonika Republike Srbije) ili su izdvojena u ovoj svrsi posebno namenjenom krivičnom zakoniku kakav je onaj formiran od strane Carevine Japan, a jednostavno nazvan Akt br. 142¹⁷ i krivična dela koja, mada su prvenstveno namenjena zaštiti kojih drugih pravnih odnosa, dobara, i/ili vrednosti.

Ekološko kazneno pravo na terenu Republike Srbije može biti posmatrano podeljeno na dva segmenta, pri čemu prvi segment sačinjavaju teorijska

¹⁶ Constitution of the Republic Of Lithuania (Approved by the citizens of the Republic of Lithuania in the Referendum on 25 October 1992). Službeni izvor Litvanije: <http://www.litlex.lt/Litlex/eng/Frames/Laws/Documents/CONSTITU.HTM>.

¹⁷ Akt br.: 142 iz 1970.g. (prema Kentsuke Itoh, u: Environmental Protection – Potentials and Limits of Criminal Justice- Evaluation of Legal Structures, str.: 278.).

saznanja kao i norme što definišu delikte koje karakteriše visok nivo društvene opasnosti, a to su: norme ekoloških krivičnih dela (prava ekološka krivična dela), norme drugih krivičnih dela koja pored svoje osnovne funkcije vrše i ekološko zaštitnu (tzv. nepravna ekološka krivična dela), ali i svemu ovome namenjene norme krivičnih dela pravnih lica, te privredni prestupi. Sve ove delikte možemo posmatrati kao osnovne gradivne elemente određenja onoga što nazivamo ekološkom kriminalitetom u širem smislu. Ekološka krivična dela mogu klasifikovati i na ekološka krivična dela iz oblasti osnovnog krivičnog zakonodavstva (Krivičnog zakonika ili krivičnih zakona), kao i ekološka krivična dela iz takozvanog sporednog krivičnog zakonodavstva, što znači da pripadaju delovima kaznenih struktura niza različitih zakona.

Ekološka krivična dela zakonodavstva Republike Srbije, na koja smo naročito obratili pažnju, inkriminisana su, kako smo to utvrdili, sa više od četrdeset posebnih članova lociranih unutar osnovnog i sporednog krivičnog zakonodavstva. Kao takva predstavljaju najtežu vrstu ekoloških delikata, te proizvode opasnost, posledice, ali iz ovih brojnih razloga i potrebu adekvatne reakcije. Kako ova dela mogu da izvrše fizička ali i pravna lica, to je postalo jasno da u društvu, kakvo je Republika Srbija, u kome odgovornost pravnih lica predstavlja novinu, valja obraditi i tu stranu problema kod ekoloških krivičnih dela (Joldžić & Jovašević, op.cit.) Ovih delikata je, ako ih posmatramo samo po broju članova Krivičnog zakonika¹⁸ i aktuelnih zakona Republike Srbije, uistinu tek oko četrdeset, mada, obzirom na brojna logička bića koja su ove norme formulisale kroz svoje stavove, njih zaista znatno više. Ipak, i kao tako posmatrane, ove norme su prisutne u znatno manjem broju od ekoloških privrednih prestupa a naročito Ekoloških prekršaja.

EKOLOŠKI PRIVREDNI PRESTUPI

Drugi segment Ekoloških delikata obrađujemo u okviru grane kojoj smo, formirajući je, dali naziv Pravo ekoloških privrednih prestupa, polazeći od same definicije privrednih prestupa date članom 2. Zakona o privrednim prestupima¹⁹, ali je i prevazilazeći²⁰. Upravo polazeći od same činjenice da

¹⁸ Krivični zakonik Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 85/2005.g., 88/2005. – ispravka, 107/2005. – ispravka, 72/2009. i br. 111/2009.g.

¹⁹ Vidi: Zakon o privrednim prestupima, *Službeni list SFRJ*, br. 4/1977., 36/1977. - ispr., 14/1985., 10/1986. (prečišćen tekst), 74/1987., 57/1989. i 3/1990. i *Službeni list SRJ*, br. 27/1992., 16/1993., 31/1993., 41/1993., 50/1993., 24/1994., 28/1996. i 64/2001. i *Službeni glasnik Republike Srbije*,

ekološki privredni prestupi iz, primera radi, čisto ekoloških zakona, jesu istovremeno i povreda pravila poslovanja, ili su na prvom mestu, ili isključivo, povreda regula važećeg ekološkog zakonodavstva. Otuda i da ekološke privredne prestupe, što znači i zakonodavstvo koje ih uspostavlja i reguliše, možemo da posmatramo i sistematizujemo polazeći od činjenice da zakonodavstvo privrednih prestupa Republike Srbije uistinu čine strogo formalno posmatrano, uvek zakon koji čini takozvano Osnovno ali istovremeno i Opšte zakonodavstvo privrednih prestupa, a reguliše principe prava privrednih prestupa (to je aktuelni Zakon o privrednim prestupima Republike Srbije), što pre svega znači da principijelno reguliše - ko može biti subjekt privrednog prestupa, u kojim oblicima se isti mogu da iskažu (forme), kada i pod kojim uslovima dolazi do odgovornosti subjekata, saučesništvo, kada i pod kojim uslovima može doći do isključenja privrednog prestupa u konkretnim slučajevima, te koja vrsta, odnosno mera sankcije i zaštitnih mera se može izreći, a takođe kome i pod kojim uslovima, kao i pravila oduzimanja nezakonito pribavljene imovinske koristi, ali i pravila koja regulišu pitanja gašenja sankcija.

Specifičnost samih privrednih prestupa je i u tome što ih po samom Zakonu o privrednim prestupima, njegovom Članu 6., stavu 1., mogu da čine samo pravna lica i odgovorna lica dotičnih pravnih lica, ali, što se često previđa, uistinu i preduzetnici, kako to pomenuti zakon propisuje samom normom kojom jasno kaže da počinioce privrednih prestupa (pravna i fizička lica) određuju posebni zakoni²¹, što znači da mogu da određuju i preduzetnike kao fizička lica sa posebnim statusom (statusom koji im koji inače određuje

br. 101/2005. - dr. zakon, kao i sada istorijsko pravni dokument, Zakon o privrednim prestupima, *Službeni list FNRJ*, br. 16/1960., od 20. 04. 1960.

²⁰ Ovo imajući u vidu da su privredni prestupi nastali kao svojevrсна zamena za inkrimisanje krivičnih dela pravnih lica unutar nekadašnje Federalne Narodne Republike Jugoslavije, te se mogu da posmatraju i kao relikv koji zahteva svoje osavremenjeno posmatranje. Pri tom ne bi trebalo da previdimo činjenicu da je još jugoslovensko krivično zakonodavstvo davne 1946. godine poznavalo krivično delo pravnog lica. Ono je kao takvo bilo određeno unutar nekoliko normi, i to: članom 10. Zakona protiv naroda i države (*Službeni list FNRJ*, br. 59/46, 106/47 i 110/47), članom 11. Zakona o suzbijanju nepoštene trgovine, nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže (*Službeni list FNRJ*, br. 56/46., 74/46. i 105/1946.), a ovome treba dodati da je isto činio i Krivični zakonik iz 1947. godine (*Službeni list FNRJ*, br. 106/1947.g.), unutar svog opšteg dela, članom 16. Iz svega do sada iznetog mislim da možemo zaključiti da su privredni prestupi, formirani 1953. godine kao u osnovi krivična dela pravnih lica, što je shvatanje koje smo preuzeli iz francuske pravne doktrine.

²¹ Vidi bliže stav 2. člana 8. Zakona o privrednim prestupima.

Zakon o privrednim društvima²²), upravo unutar svojih poglavlja kojima propisuju kaznene norme. Zakon o privrednim prestupima dao je pravnu mogućnost da posebni zakoni unutar svojih poglavlja kojima propisuju delikte, propišu i posebne privredne prestupe, a za koje pruža mogućnost da ovi zakonski tekstovi odrede i preduzetnike kao počiniocce – lica odgovorna za konkretne privredne prestupe.

Ova je logika snažno ugrađena u zakonodavstvo Republike Srbije. Otuda za nas značaj imaju ne samo u datom trenutku važeći Zakon o privrednim prestupima, već i svi oni zakoni unutar kojih su propisani konkretni prestupi, pa tako i dobar deo čisto ekološki orijentisanih zakona. Upravo oni koji su propisali odgovornost za privredne prestupe za slučaj kršenja njihovih specifičnih ekoloških normi.

Pri tom ističemo da se ne može posmatrati kao privredni prestup, otuda ni kao ekološki privredni prestup, "ona povreda propisa o privrednom ili finansijskom poslovanju koja, iako sadrži obeležja privrednog prestupa određena propisom, predstavlja neznatnu društvenu štetnost zbog malog značaja i zbog neznatnosti ili odsutnosti štetnih posledica (Član 2., stav 2.)", ali je prisutan ukoliko ga je propisao odgovarajući organ, kroz adekvatan postupak, te je kao takav stupio na snagu²³. Po kojoj osnovi i kako se određuju privredni prestupi uopšte pa tako i ekološki privredni prestupi? Čisto formalno posmatrano, u osnovi, normama posebnih zakona koji ih jasno propisuju. To je ta formalna, ali ne i dovoljna strana njihovog određivanja.

Ekološki privredni prestupi jesu formalno definisani (propisani) delikti za čije je propisivanje neophodna istovremeno formalna a materijalno pravna osnova. Osnova koja uspostavlja obavezne elemente ekološko-pravnih odnosa kojima se takođe pruža legislativna zaštita. Ova zaštita u najvećem broju slučajeva formuliše se normama složenog logičkog bića u čijoj izgradnji (kompletiranju) učestvuje jedan ili više blanketa (dopuna), često ne samo elemenata normi iz istog već i kojeg drugog zakonskog ili čak i podzakonskog teksta. Ovo istovremeno znači da i sama norma koja propisuje koji ekološki privredni prestup najčešće nije jasno i potpuno formirana bez sagledavanja kakvog njenog blanketa, često i više njih, uz pomoć kojih se formuliše sveukupno logičko biće dotičnog delikta.

²² Vidi bliže: Zakon o privrednim društvima, Deo drugi – Preduzetnik, članove: 83. – 92., *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 36/2011. i 99/2011.g.

²³ Reč je o nasleđenim zakonima Federacije i državne zajednice ali i zakonima koje je donela Narodna Skupština Republike Srbije.

Kako ove norme nisu locirane u tek nekoliko zakonskih tekstova, niti tekstova sa naoko zajedničkim imeniteljem, to jest objektom, odnosno objektima regulacije, već više njih, a očigledno je da se broj ovih legislativnih tekstova i njihovih blanketa neprekidno umnožava, to postaje jasno zašto smo se vodili idejom da se u pristupu materiji koju nazivamo Pravo ekoloških privrednih prestupa, kao i radu na istoimenoj knjizi²⁴, u okviru njenog "Dela II – O privrednim prestupima uopšte u pravnom sistemu Republike Srbije" orijentišemo na celovito sagledavanje samog opšte određenog predmeta "Privredni prestupi", obrađenog jezgrovito a prikazanog na način koji odgovara praksi prezentiranja fakultetskih predmeta. Iz jednostavnog razloga potrebe izlaganja na jednom mestu svega onoga što se već jeste, ali će se u buduće nizom zakona još i više iskazivati kao deo ukupnog mozaika privrednih prestupa, time i Ekoloških privrednih prestupa, što znači podvrste delikata koja u principu mora da bude posmatrana i tretirana kao i svi drugi privredni prestupi kao i odnos prema njihovim izvršiocima. Razume se, i sam višestrani postupak kojim se ovaj mozaik kazneno pravnih odnosa može da tretira na adekvatan način²⁵. Ove regule su i danas zadržale svoj osnovni oblik iskazan u okviru Zakona o privrednim prestupima formiranom još 1977. godine, te se pojavljuju kao svojevrsan temelj i okvir potonjem dublje orijentisanom tretmanu samih Ekoloških privrednih prestupa, a koji su, pre svega, uspostavljeni čitavim nizom zakona koji ih, ulazeći dublje u ekološko-pravnu materiju, preciznije definišu, te im propisuje sankcije.

Pitanje je ko može da propiše privredni prestup, otuda i ekološki privredni prestup? To principijelno reguliše sam Zakon o privrednim prestupima kada Članom 5. propisuje da se privredni prestup propisuje "zakonom ili uredbom donesenom na osnovu zakona". Drugim rečima, sve do donošenja važećeg Ustava Republike Srbije²⁶ bilo ga je moguće propisati i takozvanom Uredbom Vlade sa zakonskom snagom.

Govoreći o Ekološkim privrednim prestupima posebno naglašavamo da su se vremenom odredbe koje ih uspostavljaju počele da formiraju i unutar zakona

²⁴ Vidi šire knjigu: Ekološki privredni prestupi (Specifičnost pravnog sistema Republike Srbije), Edicija: Ekološko pravo i zakonodavstvo. Knjiga 4. Izdavač: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2013.g.

²⁵ Dotični odnos sasvim je sigurno odnos države i subjekta počinioca, otuda ga jedan broj pravnika posmatra kao dvostran, ali sve je veći broj onih koji ga posmatraju kao trostrani odnos: države, počinioca (fizičkog i/ili pravnog lica), ali i oštećene strane. Svaki od subjekata poseduje neke svoje interese, prava ali i odgovornosti u ovom odnosu, to jest postupku povodom konkretnog ili konkretnih privrednih prestupa.

²⁶ Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 83/2006.g.

kojima opšti objekt ali i cilj regulacije uopšte nije samo privređivanje već mnogo toga drugog, po najpre od ekološkog značaja. Pri tom se ove norme lociraju unutar njihovih poglavlja najčešće nazvanih: "Kaznene odredbe". Pa tako, primera radi, zakona kojima se tretira: zaštita životne sredine²⁷, zaštita prirode²⁸, zaštita vazduha²⁹, regulisanje režima voda³⁰, kao i tretman mnogih drugih opštih objekata regulative pre svega od osnovnog značaja za zaštitu prava čoveka na zdrav život u zdravoj životnoj sredini a ne privređivanja. Ove norme mogu da se posmatraju kao deo ukupnog mozaika takozvanog Posebnog dela privrednoprestupnog prava, formiranog sa osnovnim ciljem pružanja garancija poštovanju obavezujućih ekoloških pravila postupanja subjekata. Kao takve mogu da se posmatraju kako sa aspekta pravne teorije tako i praktički, a takođe ih je moguće i sistematizovati. Otuda i izdvojiti kao posebna grupa što čini trijas Ekološkog kaznenog prava. Iz tog razloga zaslužuju i posebnu naučnu i praktičku obradu i razjašnjenja. Razume se, obzirom na brojnost samih normi što propisuju privredne prestupe, unutar mase važećih ekološki usmerenih zakona, nije logično da se sve obrade unutar jednog istraživačkog napora, ili jedne knjige, obzirom da bi bila obima najmanje nekoliko hiljada stranica, već je neophodno objasniti ih izvesnim brojem primera iz za ekološko zakonodavstvo najznačajnijih zakona (što smo u svom istraživačkom radu i učinili).

EKOLOŠKI PREKRŠAJI

Treći segment Ekološkog kaznenog prava sačinjavaju oni delikti koji su karakterisani nižim nivoom društvene opasnosti od one iskazane od strane krivičnih dela i privrednih prestupa: prekršaji. Ali prekršaji upereni protiv ekoloških prava, vrednosti ili obaveza. Iz tog razloga smo ih i nazvali ekološki prekršaji a samu oblast pravnih nauka i prakse koja se njima bavi: Pravo ekoloških prekršaja. Ono što je značajno kod ove grupe delikata jeste brojnost, ali i raznovrsnost te razuđenost njihovih inkriminacija, unutar mnogih zakona. Takođe i činjenica da se i samo Pravo ekoloških prekršaja

²⁷ Zakon o zaštiti životne sredine, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - dr. zakon i 72/2009 - dr. zakon.

²⁸ Zakon o zaštiti prirode, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 36/2009.g. i 88/2010.g.

²⁹ Zakon o zaštiti vazduha, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 36/2009.g.

³⁰ Zakon o režimu voda, *Službeni list SRJ*, br. 59/1998. i *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 101/2005. - dr. zakon.

u osnovi bazira na osnovnim principima prekršajnog prava, što znači, kada je o Republici Srbiji reč, na Zakonu o prekršajima³¹.

Iako ekološki prekršaji pripadaju trijasu Ekološkog kaznenog prava kome i međusobno slična Ekološka krivična dela kao i Ekološki privredni prestupi, valja imati u vidu da se na sveukupni mozaik Prekršajnog prava, pa tako i samo Ekološko prekršajno pravo, ne može da primeni u potpunosti ista logikadiferenciranja, ali ni lociranja, kakva je moguća kada govorimo o krivičnom zakonodavstvu.

Ova je logika snažno ugrađena u zakonodavstvo Republike Srbije. Samim tim za nas značaj imaju ne samo u datom trenutku važeći Zakon o prekršajima, već i svi oni zakoni unutar kojih su propisani konkretni ekološki prekršaji. Razume se, sve je ovo imalo svoj put razvoja do sada važećih rešenja unutar i domaćeg zakonodavstva.

Važeći Zakon o prekršajima definiše prekršaj kao protivpravno skrivljenu i izvršenu radnju koja je propisom nekog organa određena kao prekršaj (Član 2. Zakona o prekršajima, stav 1.). Pri tom jasno propisuje da "nema prekršaja ukoliko je isključena protivpravnost ili krivica iako postoje sva bitna obeležja prekršaja (Čl. 2., st. 2.)". Ali ga ima ukoliko ga je propisao odgovarajući organ, kroz adekvatan postupak, te je kao takav stupio na snagu. Razume se, izričito je propisano da niko ne može biti kažnjen za posmatrani delikt ako isti pre nego što je učinjen nije već bio proglašen za prekršaj i sankcionisan³².

Jasno, otvara se i pitanje ko može da propiše prekršaj? To generalno definiše Član 4. Zakona o prekršajima iz 2005.g. (njegov stav 1.), kada kaže da se "prekršaji... mogu propisivati zakonom ili uredbom, odnosno odlukom skupštine autonomne pokrajine, skupštine opštine, skupštine grada i skupštine grada Beograda."

Drugo osnovno pitanje odnosi se na vrste i raspon sankcija. Izričito je propisano da "organi ovlašćeni za donošenje propisa o prekršajima mogu propisivati samo kazne i zaštitne mere predviđene ovim zakonom i u granicama koje određuje ovaj zakon (Član 4., stav 2.)." Ono što je za penalnu zaštitu ekoloških prava i vrednosti bitno, posmatrani zakon predviđa i moguće izuzetke, odnosno dozvoljava širi raspon sankcija u pojedinim oblastima koje tretiraju prekršaji, pa tako i na polju zaštite životne sredine,

³¹ Zakon o prekršajima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 101/2005., izmene i dopune u br. 116/2008. i 11/2009. g.

³² Vidi bliže Član 3. Zakona o prekršajima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 101/2005., izmene i dopune u br. 116/2008. i 11/2009. g.

odnosno, ekoloških prava i vrednosti, samim tim i kršenja u odnosu na uspostavljene dužnosti i odgovornosti, kako fizičkih tako i pravnih lica, otuda i odgovornih lica unutar pomenutih pravnih lica.

Treće pitanje je: Na bazi čega se određuju prekršaji, pa tako i ekološki prekršaji? Čisto formalno posmatrano, u osnovi, normama posebnih zakona koji ih jasno propisuju. To je ta formalna, ali ne i dovoljna strana njihovog određivanja. Praktično sva savremena zakonodavstva ekološke prekršaje definišu polazeći od kakve formalno jasno određene materijalno pravne osnove to jest normi koje uspostavljaju: ekološka prava, ekološke vrednosti, ekološke obaveze, ekološke odgovornosti, što čini i Republika Srbija. Otuda, jasno, ekološki prekršaji jesu formalno definisani (propisani) delikti za čije je uspostavljanje neophodna istovremeno formalna a materijalno pravna osnova. Osnova koja uspostavlja obavezne elemente ekološko-pravnih odnosa kojima se takođe pruža legislativna zaštita. Ova zaštita u najvećem broju slučajeva, kao što je to slučaj i sa prethodno objašnjenim ekološkim privrednim prestupima, formuliše se na bazi takozvanih blanketnih normi. Ovo znači da sam ekološki prekršaj najčešće nije jasan i potpuno određen bez sagledavanja kakvog blanketeta, često i više njih, kojima se tek kao skupinom formuliše logičko biće delikta.

Kako ove norme nisu locirane u tek nekoliko zakonskih tekstova, niti tekstova sa naoko zajedničkim imeniteljem, to jest objektom, odnosno objektima regulacije, već više njih, a očigledno je da se broj ovih legislativnih tekstova i njihovih blanketeta neprekidno umnožava, to postaje jasno zašto smo se vodili idejom da se u pristupu materiji poslužimo analitičko logičkim metodima kao i njene sistematizacije te se potrudimo da istu sagledamo celovito. Iz jednostavnog razloga potrebe izlaganja na jednom mestu svega onoga što se već jeste, ali će se u buduće nizom zakona još i više, iskazivati kao deo ukupnog mozaika ekoloških prekršaja, što znači podvrste delikata koja u principu mora da bude posmatrana i tretirana kao i svi drugi prekršaji.

Baveći se problematikom Prava ekoloških prekršaja jasno nam je da se norme što ih određuju nalaze unutar brojnih zakona što uistinu formiraju mozaik samog Ekološkog prava i zakonodavstva. Otuda je neizbežno da pažnju prvo obratimo na sistematiku takozvanog Posebnog dela Ekološkog prava, baziranog na važećem zakonodavstvu posmatrane države. A to u našem slučaju znači: Republike Srbije. Otuda je jasno da se u naporima koje iskazujemo mora precizno da odgovori na sada već konkretna pitanja: Kojim sve normama, koje strukture i hijerarijskog značaja, te na koji način se vrši regulacija poželjnih odnosa spram grupnih objekata, obzirom da su upravo ove norme osnovni gradivni elementi, uslovno rečeno, važećeg ekološkog

zakonodavstva, otuda, praktično automatski i materijalno pravni osnov te lokacija formiranja elemenata Ekološkog prekršajnog prava i zakonodavstva? Odgovarajući na ova pitanja polazimo od opšte-teorijskog pristupa klasifikacije normi startujući od vrste, obima važnosti i vremena važenja, a poštujući važeće regule koje definišu nadležnosti za njihovo donošenje.

Takođe imamo u vidu da ekološke norme, kao formalni materijalno pravni osnov formiranja ekoloških prekršaja i u ovom teorijsko praktičkom a konkretizovanom pristupu mogu biti posmatrane i sistematizovane, polazeći od opšteg ka posebnom, kao: 1.) opšti propisi, takozvani *Lex generalis*, 2.) posebni propisi - *Lex specialis*, i kao 3.) pojedinačni propisi - *Lex singulum*.

Mišljenja smo da je ovakav celovit pristup jedini metodološki ispravan i primenjiv za adekvatnu izgradnju sistematike pa time i valjano razmatranje materije kako Opšteg dela ekološkog prava tako i Posebnog dela ekološkog prava (Joldžić, 2002), otuda i samog Ekološkog prekršajnog prava, što znači i Ekološkog prekršajnog prava i zakonodavstva Republike Srbije.

Na ovom mestu plasiramo Vam izvesnim redom manje celine kojima smo dodelili posebna imena, a u suštini se istovremeno radi o elementima Sistematike Posebnog dela ekološkog prava, te Sistematike Ekološkog prekršajnog prava, jasno regulisanim nizovima zakonskih i podzakonskih tekstova. Obzirom na njihovu brojnost upućujemo vas tek na deo tih normativnih tvorevina (navođenjem u fusnotama). Dotičnim grupnim objektima dodelili smo sledeća imena (Joldžić, 2011):

1. Opšti propisi i drugi tekstovi koji pružaju osnov zaštiti životne sredine i njenih elemenata
2. Propisi koji se odnose na prirodu uopšte i posebno zaštićene vrednosti³³;
3. Vode³⁴;
4. Vazduh³⁵;

³³ Od osnovnog značaja je Zakon o zaštiti prirode, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 36/2009. i 88/2010.g.

³⁴ Vidi bliže: Zakon o zaštiti od elementarnih i drugih većih nepogoda, *Službeni glasnik SR Srbije*, br: 20/1977., 24/1985., 27/1985., 6/1989., 52/1989., *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 53/1993., 67/1993. i 48/1994.g. Zakon o režimu voda, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 101/2005.g., Zakon o vodama, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 30/2010.g., ali i Zakon o komunalnim delatnostima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 16/1997. i 42/1998. Zakon o unutrašnjoj plovidbi, *Službeni glasnik SRS*, br. 54/1990., *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 53/1993., 67/1993 i 48/1994.

Zbornik IKSI, 2/2013 – V. Joldžić
„Ekološko kazneno pravo i zakonodavstvo, osnovi, stvarnost i mogućnosti”,
(str. 233-256)

5. Zaštita zemljišta³⁶;
6. Šume³⁷;
7. Biljni i životinjski svet³⁸;
8. Lov i ribolov³⁹;
9. Rudarstvo⁴⁰;
10. Jonizujuće zračenje⁴¹;
11. Nuklearna sigurnost;
12. Buka⁴²;
13. Opasne materije⁴³;
14. Otrovi⁴⁴;
15. Akcidentne situacije (industrijski udesi i elementarne nepogode)⁴⁵;

³⁵ Zakon o zaštiti vazduha, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 36/2009.g. i 10/2013.g.

³⁶ Pored normi Zakona o zaštiti prirode od posebnog značaja su: Zakon o poljoprivrednom zemljištu, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 62/2006., 65/2008 - dr. zakon i 41/2009., i Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 41/2009.g.

³⁷ Od značaja je: Zakon o šumama, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 30/2010.g., ali i elementi Zakona o planiranju i izgradnji, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 72/2009.g.

³⁸ Kada je o biljkama reč od značaja su: Zakon o zdravlju bilja, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 41/2009.g., Zakon o sredstvima za zaštitu bilja, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 41/2009.g., Zakon o sredstvima za ishranu bilja i oplemenjivačima zemljišta, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 41/2009.g., i Zakon o sadnom materijalu voćaka, vinove loze i hmelja, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 18/2005.g.,

a o životinjama: Zakon o divljači i lovstvu, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 18/2010.g., Zakon o dobrobiti životinja, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 41/2009.g. i Zakon o stočarstvu, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 41/2009.g.

³⁹ Od značaja su: Zakon o divljači i lovstvu, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 18/2010.g., i Zakon o zaštiti i održivom korišćenju ribljeg fonda, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 36/2009 i 32/2013 – odluka US.

⁴⁰ Zakon o rudarstvu i geološkim istraživanjima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 88/2011.g.

⁴¹ Zakon o jonizujućem zračenju i nuklearnoj sigurnosti, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 36/2009.g.

⁴² Zakon o zaštiti od buke, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 36/2009. i 88/2010.g.

⁴³ Od posebno značaja su: Zakon o hemikalijama, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 36/2009.g., 88/2010. 92/2011. i 93/2012.g. Zakon o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskog oružja i o njegovom uništavanju, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 36/2009.g., i Zakon o transportu opasnog tereta, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 88/2010.g.

⁴⁴ I dalje je na snazi Zakon o proizvodnji i prometu otrovnih materija, *Službeni list SRJ*, br. 15/95, 28/96-dr.zakon i 37/2002.g. i *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 101/2005-dr.zakon, one njegove odredbe koje se odnose na razvrstavanje i ispitivanje onih otrova od značaja za sredstva za zaštitu bilja,

16. Saobraćaj⁴⁶;
17. Gradnja⁴⁷;
 - 17.1 Uređenje prostora⁴⁸;
 - 17.2 Izgradnja objekata⁴⁹;
18. Otpadi⁵⁰;
19. Kulturna dobra⁵¹; ali i
20. Zakonske norme koje je teško klasifikovati, te se svrstavaju pod naziv: "ostalo"⁵²;

⁴⁵ Od značaja su: Zakon o zaštiti životne sredine, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 135/04, 36/09, 36/09 -dr. zakon, 72/09 - dr. zakon i 43/11 – US., Zakon o transportu opasnog tereta, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 88/2010.g., Zakon o eksplozivnim materijama, zapaljivim tečnostima i gasovima, *Službeni glasnik SR Srbije*, br.: 44/77, 45/85, 18/89 i *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 53/93 - dr. zakon, 67/93 -dr. zakon, 48/94 - dr. zakon i 101/05 - dr. zakon. Zakon o zaštiti od požara, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 111/2009.g., Zakon o vodama, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 30/2010. Zakon o zaštiti od jonizujućeg zračenja i o nuklearnoj sigurnosti, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 36/2009.g.

⁴⁶ Od značaja su: Zakon o vazdušnom saobraćaju, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 73/2010.g. Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 46/1995., 66/2011., i 61/2005.g., Zakon o međunarodnom prevozu u drumskom saobraćaju, *Službeni list SRJ*, br.: 60/1998., 5/1999., 44/1999., 74/1999. i 4/2000.g., Zakon o unutrašnjoj plovidbi, *Službeni glasnik SR Srbije*, br. 54/1990. i, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 53/1993., 67/1993. i 48/1994.g., i Zakon o železnici, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 45/2013.g.

⁴⁷ Od značaja su: Zakon o planiranju i izgradnji, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 72/2009., 81/2009. - ispravka, 64/2010. – US i 24/2011.g., Zakon o javnim putevima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 101/2005.g. Zakon o energetici, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 57/2011., 80/2011. - ispr., 93/2012 i 124/2012.g.

⁴⁸ Od važnosti je na primer: Zakon o komunalnim delatnostima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 88/2011.

⁴⁹ Zakon o planiranju i izgradnji, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 72/2009., 81/2009. - ispravka, 64/2010. – US i 24/2011.g.,

⁵⁰ Od značaja su: Zakon o upravljanju otpadom, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 36/2009.g., i Zakon o ambalaži i ambalažnom otpadu, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.36/2009.g.

⁵¹ Zakon o kulturnim dobrima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.. 71/1994., 52/2011. i 99/2011. - dr. zakon.

⁵² Reč je o zaista brojnim zakonskim tekstovima koji poseduju i norme od isključivo ekološkog ili paralelno i ekološkog značaja. Da ih navedemo tek manji broj: Zakon o standardizaciji, *Službeni glasnik R.S.*, br. 36/2009. Carinski zakon, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 18/2010. i 111/2012.g. Zakon o kontroli kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u spoljnotrgovinskom poslovanju, *Službeni list SFRJ*, br.: 12/1995., 28/1996.g. Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti koje ugrožavaju celu zemlju, *Službeni list SFRJ*, br.: 46/1996., 12/1998.g. Zakon o tehničkim zahtevima za proizvode i ocenjivanjusaglašenosti proizvoda s propisanim zahtevima, *Službeni list SCG*, br. 44/2005.g. Zakon o sanitarnom nadzoru, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br.: 125/2004.g.

a koje potom, prema nekim njihovim zajedničkim elementima, takođe možemo da grupišemo.

Naglašavamo da je za svaki od navedenih grupnih objekata vremenom formiran ne po jedan već često dva ili više i sada važećih zakonskih tekstova kao i pratećih podzakonskih tvorevina, kako na nivou nekadašnje Jugoslavije i od nje nasleđeni, tako i od strane same narodne Skupštine Republike Srbije te Vlade Republike Srbije, odnosno njenih ministarstava. Otuda je ovih zakonskih tekstova što su uspostavili brojne ekološke prekršaje sada na snazi više desetina, a podzakonskih tekstova za njih od značaja čak nekoliko stotina. Svi ekološki prekršaji locirani unutar velikog broja ovih zakona smešteni su unutar poglavlja, odnosno "delova" zakona nazvanim "Kaznene odredbe" a u okviru dotičnih celina njihovih sastavnih delova pod imenom "Prekršaji " (Joldžić & Jovašević, 2013). Kako se zakonodavstvo vremenom razvija tako i broj ovih celina postaje sve veći i sveobuhvatniji.

ZAKLJUČAK

Ekološko kazneno pravo, sva tri njegova gradivna elementa o kojima smo izlagali na prethodnim stranicama, veoma su živa materija, naročito ukoliko posmatramo ključne delove iskazane kao ekološko kazneno zakonodavstvo, uistinu locirano unutar takozvanog sporednog kaznenog zakonodavstva, to jest onih zakonskih tekstova koji u osnovi uređuju poželjne ekološko pravne odnose i uređuju: prava, obaveze i odgovornosti, a tek potom, i propisuju kaznene norme, kao svojevrstu garanciju poštovanja i primene normi kojima se uspostavljaju specifična prava, dužnosti i odgovornosti te uređuju željeni odnosi. Sve je to direktno povezano sa konkretnim grupnim objektima kojima ovi zakoni, bilo da pripadaju kategoriji *lex generalis* (kakav je na primer Zakon o zaštiti životne sredine) ili kome iz kategorije *lex specialis* (s obzirom da posebno tretiraju: vodu, vazduh, zemljište, elemente živog sveta, jonizujuće zračenje ili koji drugi grupni objekt), posebno pristupaju. Pri tom valja imati u vidu da je deo ovih grupnih objekata, odnosno oblasti koje posmatrani zakoni uređuju, u velikoj meri podložan promenama, upravo zato što se i znanje čoveka, otuda i njegovi postupci, konstantno menja, te je uvek neophodan svež i precizan pristup. Zato ne treba da čudi države često doraduju čak i menjaju svoje zakone namenjene zaštiti životne sredine uopšte, tretmanu opasnih materija, zaštiti od industrijskih akcidenata, postupanju sa opasnim materijama, pravilima transporta svega onog što u sebi poseduje opasnost po čoveka i životnu sredine. Smatramo da se i na domaćem terenu ovakav, konstantan, rad na razvoju ekološkog i ekološkog

kaznenog prava mora da podrži u najvećoj mogućoj meri, uz obraćanje pažnje da u radu na zakonodavstvu ne dođe do preplitanja, ili što je još gore, previđanja potreba adekvatnih pravnih tretmana niza sve novijih problema što nam ih stvarnost donosi. Ovaj rad je jedan od elemenata naših napora da ukažemo kako i po kojoj šemi bi to trebalo da se odvija.

REFERENCE

- (1) Jakovljević, V. N. Izgradnja ekološkog prava, Vestnik Moskovskoga univerziteta, p. 42.- 45. No.5/1987.
- (2) Joldžić, V. (2011) Mutual relation and boundaries of Ecology Law and the other law branches, IN: *Revista Mestrado em Direito*, Osasco, Brazil, ano 11.
- (3) Joldžić, V. (2009): Ecology law - General part. Or on the Elements necessary for the establishing and existing of the Independent Law Discipline (personal Observations). Brasil: *Direitos Humanos Fundamentais /UNIFIEO - Centro Universitario FIEO*. 9: N. 1, Jan/Jun pp: 212 – 315.
- (4) Joldžić, V. Milićević G. (1995): *Ustavno-pravne osnove zaštite životne sredine u Saveznoj Republici Jugoslaviji*, Beograd: Ministarstvo za razvoj, nauku i životnu sredinu Vlade SRJ
- (5) Joldžić V. & Jovašević D. (2012) *Ekološko krivično pravo, međunarodni i ustavni osnovi, stvarnost i mogućnosti*. Edicija: Ekološko pravo i zakonodavstvo: knjiga 2. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (6) Joldžić, V. & Jovašević D. (2013) *Ekološki privredni prestupi: Specifičnost pravnog sistema Republike Srbije*. Edicija: Ekološko pravo i zakonodavstvo: knjiga 4. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (7) Joldžić, V. Et al. (1993) *Predlog Zakona o osnovama zaštite životne sredine SRJ sa teorijsko praktičkim obrazloženjima*. Beograd: Vlada SR Jugoslavije.
- (8) Joldžić, V. (1997) Krivično-pravna zaštita životne sredine – o potrebnim novinama u krivično-pravnoj zaštiti ekoloških vrednosti pravo i životna sredina. U: *Pravo i životna sredina* str. 377.-399 u Beogradu, Beograd: Pravni fakultet, Udruženje pravika Jugoslavije i Jugoslovensko udruženje za javnu upravu.
- (9) Joldžić, V. (1995) *Ekološki kriminalitet u pravu i stvarnosti*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

- (10) Joldžić V.(2011) *Ekološko pravna zaštita kao razvojno promenljiva. Teorijsko-praktički pristup*. Edicija: Ekološko pravo i zakonodavstvo: knjiga 1. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (11) Joldžić, V. (1999) *Ekološko pravo – Opšti deo ili o elementima neophodnim za uspostavljanje samostalne discipline pravnih nauka* B.eograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (12) Joldžić, V. (2002) *Ekološko pravo – Opšti i poseban deo*. Beograd: Savezni sekretarijat za rad, zdravstvo i socijalno staranje.
- (13) Joldžić, V. (2008) *Ekološko pravo – Opšti i Poseban deo. Primer Srbije, države u tranziciji*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (14) Krivični zakonik, Službeni list FNRJ, br. 106/1947.g
- (15) Krivični zakonik Republike Srbije, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 85/2005.g., 88/2005. – ispravka, 107/2005. – ispravka, 72/2009. i br. 111/2009.g.
- (16) Mujakić, M. (2007). *Pravna priroda prekršaja sa posebnim osvrtom na naše pravo. Godišnjak Pravnog fakulteta u Banjoj luci. 31: 79-95*
- (17) *Universal Declaration on Human Rights 1(948)*, Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948 (Paris).
- (18) Zakon o ambalaži i ambalažnom otpadu, Službeni glasnik Republike Srbije, br36/2009.g.
- (19) Zakon o vazdušnom saobraćaju, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 73/2010.g.
- (20) Zakon o vodama, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 30/2010.
- (21) Zakon o divljači i lovstvu, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 18/2010.g.,
- (22) Zakon o dobrobiti životinja, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 41/2009.g.
- (23) Zakon o eksplozivnim materijama, zapaljivim tečnostima i gasovima, Službeni glasnik SR Srbije, br. 44/77, 45/85, 18/89 i Službeni glasnik Republike Srbije, br. 53/93 - dr. zakon, 67/93 -dr. zakon, 48/94 - dr. zakon i 101/05 - dr. zakon.
- (24) Zakon o energetici, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 57/2011., 80/2011. - ispr., 93/2012 i 124/2012.g.
- (25) Zakon o železnici, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 45/2013..g.
- (26) Zakon o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskog oružja i o njegovom uništavanju, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 36/2009.g.
- (27) Zakon o zaštiti vazduha, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 36/2009.g. i 10/2013.g.

- (28) Zakon o zaštiti životne sredine, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 135/04, 36/09, 36/09 -dr. zakon, 72/09 - dr. zakon i 43/11 – US.,
- (29) Zakon o zaštiti i održivom korišćenju ribljeg fonda, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 36/2009 i 32/2013 – odluka US.
- (30) Zakon o zaštiti od buke, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 36/2009. i 88/2010.g.
- (31) Zakon o zaštiti od elementarnih i drugih većih nepogoda, Službeni glasnik SR Srbije, br: 20/1977., 24/1985., 27/1985., 6/1989., 52/1989., Službeni glasnik Republike Srbije, br. 53/1993., 67/1993. i 48/1994.g.
- (32) Zakon o zaštiti od jonizujućeg zračenja i o nuklearnoj sigurnosti, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 36/2009.g.
- (33) Zakon o zaštiti od požara, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 111/2009.g.
- (34) Zakon o zaštiti prirode, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 36/2009. i 88/2010.g.
- (35) Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti koje ugrožavaju celu zemlju, Službeni list SFRJ, br. 46/1996., 12/1998.g.
- (36) Zakon o zdravlju bilja, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 41/2009.g.,
- (37) Zakon o javnim putevima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 101/2005.g.
- (38) Zakon o komunalnim delatnostima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 16/1997.i 42/1998.
- (39) Zakon o kontroli kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u spoljnotrgovinskom poslovanju, Službeni list SFRJ, br. 12/1995., 28/1996.g.
- (40) Zakon o kulturnim dobrima, Službeni glasnik Republike Srbije, br.. 71/1994., 52/2011. i 99/2011. - dr. zakon.
- (41) Zakon o međunarodnom prevozu u drumskom saobraćaju, Službeni list SRJ, br. 60/1998., 5/1999., 44/1999., 74/1999. i 4/2000.g.,
- (42) Zakon o planiranju i izgradnji, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 72/2009., 81/2009. - ispravka, 64/2010. – US i 24/2011.g.,
- (43) Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 41/2009.g.
- (44) Zakon o poljoprivrednom zemljištu, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 62/2006., 65/2008 - dr. zakon i 41/2009.
- (45) Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 46/1995., 66/2011., i 61/2005.g.
- (46) Zakon o proizvodnji i prometu otrovnih materija, Službeni list SRJ, br. 15/95, 28/96-dr.zakon i 37/2002.g. i Službeni glasnik Republike Srbije, br. 101/2005-dr.zakon
- (47) Zakon o režimu voda, Službeni glasnik Republike Srbije, 101/2005.g.,

- (48) Zakon o rudarstvu i geološkim istraživanjima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 88/2011.g.
- (49) Zakon o sadnom materijalu voćaka, vinove loze i hmelja, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 18/2005.g.,
- (50) Zakon o sredstvima za zaštitu bilja, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 41/2009.g.,
- (51) Zakon o sredstvima za ishranu bilja i oplemenjivačima zemljišta, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 41/2009.g.,
- (52) Zakon o standardizaciji, Službeni glasnik R.S., br. 36/2009.
- (53) Zakon o stočarstvu, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 41/2009.g.
- (54) Zakon o tehničkim zahtevima za proizvode i ocenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtevima, Službeni list SCG, br. 44/2005.g.
- (55) Zakon o transportu opasnog tereta, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 88/2010.g.,
- (56) Zakon o unutrašnjoj plovidbi, Službeni glasnik SR Srbije, br. 54/1990. i, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 53/1993., 67/1993. i 48/1994.g.
- (57) Zakon o upravljanju otpadom, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 36/2009.g.
- (58) Zakon o hemikalijama, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 36/2009.g., 88/2010. 92/2011. i 93/2012.g.
- (59) Zakon o šumama, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 30/2010.g.
- (60) Zaslavskaja A. L. Ispredovanije v oblasti zakonodatelstva o ohranie prirodi. Sovetskoe goudarstvo i pravo, br. 6/1971.
- (61) Universal Declaration on Human Rights, Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948 (Paris).
- (62) Ustava Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/2000 in 24/03.
- (63) Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 83/2006.g.
- (64) Ustav Republike Hrvatske, pročišćeni tekst, Narodne novine, br. 76/2010.
- (65) Universal Declaration on Human Rights, Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948 (Paris).

ENVIRONMENTAL PENAL LAW AND LEGISLATURE, FUNDAMENTS, REALITY AND POSSIBILITIES

In this paper authors treats this new and complex law science discipline fundaments as well as modalities of forming and developing Environmental Penal Law. Author explains not only historical roots but, what is more,

*Zbornik IKSI, 2/2013 – V. Joldžić
„Ekološko kazneno pravo i zakonodavstvo, osnovi, stvarnost i mogućnosti”,
(str. 233-256)*

elements of actual scientific and legislative developing, having in mind logic of penal law structure at the terrain of former Yugoslavia republics, especially Serbia (environmental criminal acts, environmental economical offences, environmental misdemeanours) and the rest of the World (environmental criminal acts and environmental misdemeanours).

KEY WORDS: Environmental penal law / constitutional fundamentals / environmental criminal acts / environmental economical offences / environmental misdemeanours